

Г. В. Великодна,

головний бібліотекар Наукової бібліотеки

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна

Тел. (0482) 34 77 89

РІДКІСНІ ТА ЦІННІ ВИДАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ

Стаття присвячена книжковій Шевченкіані у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Проаналізовані рідкісні та цінні видання університетської Шевченкіани кінця XIX – початку XX ст., серед яких окрему групу складають одеські видання.

Ключові слова: Шевченкіана, Наукова бібліотека, Кобзар, рідкісні та цінні видання, одеські видання.

У березні 2014 року Україна відсвяткувала 200-літню річницю з дня народження видатного українського поета, письменника, художника, громадського та політичного діяча, фольклориста, етнографа Тараса Григоровича Шевченка (1814-1861). Не лишилася осторонь святкувань Наукова бібліотека: у Галереї мистецтв проходила книжкова виставка «У просторі Шевченкової творчості: завжди сучасний Кобзар», на якій були продемонстровані видання університетської Шевченкіани. Найбільш рідкісні примірники експонованих видань представлені на віртуальній виставці з посиланням на повнотекстові версії документів на сайті Наукової бібліотеки.

Найціннішим серед університетської колекції «Кобзарів» Т. Шевченка є останнє прижиттєве видання надруковане у 1860 р. в типографії відомого українського письменника, поета і громадського діяча Пантелеймона Куліша [Дод., 1]. Історія його видання пов'язана із родиною Симиренків, де влітку 1859 р. побував Тарас Григорович. Гостинні господарі делікатно поцікавилися, чому ніде не можна придбати збірку. Поет пояснив, що підготував ще одну, але *«видавці скупі, а сам не маю статків...»*. Ось тоді Платон Федорович Симиренко - талановитий підприємець, винахідник, меценат що захоплювався талантом поета запропонував фінансову допомогу і надав 1100 карбованців на видання «Кобзаря». Тираж видання склав 6 050 примірників, що одночасно вийшов у двох варіантах: один для цензури, легальний, і другий – нецензурний, який розповсюджувався лише серед вузького кола друзів поета. На прохання спонсора Шевченко повертав гроші примірниками цієї ж книги (близько

1000 прим.), які Платон Смиренко безкоштовно розповсюджував серед своїх робітників і службовців. В знак вдячності за допомогу у виданні книги поет зробив на всьому тиражі напис: *«Коштом Платона Смиренка»*. Однак це не сподобалося Смиренко і призвело до охолодження відносин поета з меценатом¹. Можливо, справа була в родинній позиції: брат Платона Василь твердив, що *«... кожен мусить робити те, до чого здатний. Я тямлю заробляти гроші, то мушу заробляти їх для України. А нащо б я силувався так заробляти, якби для України не були потрібні гроші, я б стільки не працював»*. Та причиною могло бути й те, що Шевченко перебував під поліцейським наглядом, бо ця редакція «Кобзаря» зустріла у Петербурзі серйозні перешкоди з боку цензури. Після видання «Кобзаря» за родиною Смиренків також почали «наглядати». Так, під час обшуку і арешту Льва Платоновича Смиренка за його революційну діяльність примірник безцензурного видання «Кобзаря» потрапив до рук поліції як доказ «його злочинної діяльності».

Родзинкою в університетській колекції мініатюрних видань є женевський «Кобзар» 1878 р. [Дод., 2]. Після підписання Валуєвського і Емського указів у 1876 р. видання творів Тараса Шевченка перемістилося за кордон. Для того, щоб хоч якось обійти цензуру і донести Шевченкове слово людям, в Женеві 1878 року накладом 1000 примірників виходить «Кобзар» в друкарні «Громади», заснованій Михайлом Драгомановим. Організація цього видавництва розпочалася з приїздом до Женеви Михайла Драгоманова, який поставив собі за мету розповсюдження нелегальної літератури на Україні, Росії, Білорусії та Польщі. Найближчими помічниками Драгоманова були етнограф, фольклорист і археолог Федір Кіндратович Вовк та видавець, редактор і публіцист Антін Ляхоцький². Вони вирішили видати «Кобзар» Шевченка під псевдонімом: «Кузьма і Сірко», для якого підібрали 19 заборонених цензурою творів. Видання відразу було занесене до протоколів і списків закордонних видань, заборонених для ввозу на територію Російської імперії. Важливим питанням, яке бентежило всіх – як доставити «Кобзар» на Україну крізь митниці та кордони, не вражаючи на небезпеку тих, хто буде транспортувати книги? Нарешті було знайдено просте, але досить винахідливе рішення. Тоді користувався дуже великим попитом серед курців усього світу цигарковий папір «Awadi», який експортувався з Швейцарії

до Росії. Розмір пакунку цього паперу становив 55x85 міліметрів. Таким розміром і було видруковано «Кобзар». При упакуванні кожну книжечку загортали в обгортку цигаркового паперу і уміщали між справжніми пакунками, так що навіть при відкритті посилок важко було відрізнити їх від стосиків паперу. Справу зробили так акуратно і дбайливо, що всі посилки з дорогоцінним вантажем благополучно минули митниці на кордонах, не привернувши на себе уваги. Так вони були доставлені на Україну до 70-х роковин смерті поета. Іван Франко відгукнувся на це видання такими рядками: *«Сій мініатуровий «Кобзарик» зробив свого часу велику сенсацію в Галичині, бо його примірники можна було сховати в кишені. Ця маленька книжечка відразу відкрила немов новий світ поезії, вибухнула мов джерело чистої, холодної води, заяснила невідомою досі в українськiм письменствi яснiстю, простотою i неутримною грацією вислову»*. Достеменно відомо що, в 1879 р. примірники «Кобзаря» потрапили до Російської імперії, оскільки в цей час вони почали вилучатися як заборонені, зокрема й в Одесі.

Особливою витонченістю вирізняється видання розвідки «Перше кохання Шевченка» Павла Івановича Зайцева (1886-1965) – автора однієї з найвідоміших біографій Шевченка «Життя Тараса Шевченка» та інших шевченкознавчих праць [Дод., 3]. Тонкий та проникливий етюд Зайцева про дитяче кохання поета до Оксани Коваленко³ спочатку було надруковано в журналі «Вестник Европы» (1914) російською мовою, а українською – за чотири роки, невеличкою охайною книжкою видавництва «Друкар» [7, с. 202-224]. Керівник і власник видавництва Павло Балицький доручає Павлові Івановичу упросити видатного українського графіка й ілюстратора Георгія Нарбута (1886-1920) дати обкладинку до книги «Оксана. Перше кохання Шевченка», що призначалась до Шевченкових роковин 1918 р. У своїх спогадах П. А. Балицький згадує, що Г. І. Нарбут без кінця перечитував цю книжечку: історія стосунків Тараса й Оксани справляла на нього особливе враження. Він *«хотів скрасити з поетовим горем і своє власне»* (після розлучення з першою дружиною його дворічний син Данило залишився з матір'ю). Нарбут *«надзвичайно вражений своїм родинним нещастям»*, створив романтичну «обсипану квітками» обкладинку, виписаними з надзвичайною любов'ю [10]. Прикметно, що шевченкознавча праця

Павла Івановича проходила на дуже яскравому громадському тлі діяльної української громади в Петербурзі, що берегла українські традиції цієї столиці, колись закладені ще сучасниками Шевченка.

Одеська Шевченкіана – один з найбільш захопливих розділів університетської Шевченкіани. Тарас Григорович в Одесі не був. Але в Одесі жили люди, які надзвичайно шанували його творчість. Одним з таких людей був Олексій Олександрович Андрієвський (1845-1902) – найактивніший одеський шевченкознавець зламу століть. Він мав широке коло діяльності, і відомий як український педагог, історик, літератор, публіцист, археограф і громадський діяч. Як літературознавець Олексій Андрієвський вивчав передусім питання життя та творчості Т. Шевченка. В Науковій бібліотеці міститься ціла колекція виданих в Одесі розвідок, що належить О. О. Андрієвському [Дод., 4-8]. Серед них збірки «Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати» та «Поминки Тараса Григорьевича Шевченка» [Дод., 4-5]. Це одні з перших книжок в Україні, які з'явилися по смерті Шевченка. Книги були видані у 1879 році в одеській типографії «Новоросійський телеграф», що знаходилась за адресою Сабанський провулок, буд. № 2 (будинок був знищений у роки війни і відновлений в останні роки 20 ст.). Укладачем та видавцем збірок виступив Олексій Андрієвський, що підписався криптонімом «А. Т-ый». Ці видання, як і більшість його робіт, переслідували просвітницьку та благодійну мету: *«Якщо запропоноване видання збудить в особах, незнайомих з творами Шевченка, бажання пізнати їх, а потім і вшанувати пам'ять поета посильною пожертвою на заснування гідного пам'ятника – мета моя буде досягнута»*, – пише Андрієвський. А прибуток від продажу книг надходив *«у капітал на заснування в пам'ять про Т. Г. Шевченка народної школи його імені»* [Див.: 3]. Слід додати, що Андрієвський став ініціатором установи благодійного фонду та зрештою домігся заснування в Каневі школи, що носить ім'я Кобзаря.

Величезний внесок в українське книговидавництво Одеси зробив Юхим Іванович Фесенко (1850-1926)⁴. У 1883 році в Одесі Юхим Іванович заклав друкарню⁵, де видавав лубкові картини в українському стилі, листівки з текстами народних пісень і нотами, ілюстровані мистцем А. Ждахою та книги етнографічно-побутового змісту.

Відомий одеський видавець зробив неоціненний внесок у розвиток української культури. Юфим Фесенко відрізнявся особливою прихильністю до української літератури. Більша частина українських видань Одеси до 1917 р вийшла з типографії Е. Фесенко, багато з яких Юхим Іванович видавав власним коштом. Так, до 75-річного ювілею з дня народження Т. Г. Шевченка у виконанні славетного одеського типографа були видані п'єса «Назар Стодоля», поеми «Катерина» і «Москалева криниця» [Дод., 9-10]. В університетській бібліотеці представлені примірник видання «Назар Стодоля» та два примірники – «Москалевої криниці» (один з них зберігається в іменному фонді Михайла Васильовича Терещенко, що надійшло до бібліотеки Новоросійського університету ймовірно у 1919 р.). Ю. Фесенко випускав видання, доступні всім, тому використовувалася дешевий папір і невибаглива графіка ілюстрацій. Книги продавалися в усіх книжкових лавках. Відомості про вартість видань нанесені типографським способом на друкарських обкладинках книг: «Москалева криниця» коштувала 7 копійок, а «Назар Стодоля» - 15 копійок. При цьому середньомісячний заробіток в Російській Імперії на 1889 р. складав близько 13-16 рублів. При наборі тексту в цих книгах використовувалась російська орфографія, так звана «ярижка»⁶. «Ярижка» (від назви букви «єри») була оголошена обов'язковою до застосування для українського друку в царській Росії Емським указом (1876 р.). Тому нею користувалось багато українських письменників того часу, зокрема й Шевченко.

Також в Науковій бібліотеці зберігається книга «Т. Шевченко в літературе и искусстве» надрукована у 1903 р. в типографії Е. Фесенко. Укладачем видання був Михайло Федорович Комаров (псевд.: М. Уманець, М. Комар; 1844-1913) – український письменник, бібліограф, критик, фольклорист, перекладач і лексикограф. У київський період життя Михайло Комаров розпочинає безперервну діяльність як літератор, критик, бібліограф і видавець⁷. Влітку 1887 року він переїхав до Одеси і продовжив складати бібліографічний покажчик матеріалів для вивчення життя та творчості Т. Шевченко. Не дивно, що університетський примірник видання «Т. Шевченко в літературе и искусстве» [Дод., 11] має на титульному аркуші дарчий запис: «В бібліотеку Т-ва Просвіта від М. Комар[ова]», а поруч штамп: «Бібліотека 1-ої Української Корпоративної Просвіти імени Тараса Шевченка», бо Михайло

Комаров був одним з найактивніших діячів місцевої «Старої Громади», а згодом одним з активістів і керівників одеської «Просвіти» (1906-1912), її першим головою⁸. Члени товариства «Просвіта» багато зробили для утвердження на Півдні України української національної культури, мови, звичаїв і традицій. Товариство домоглося відкриття бібліотеки, книгарні, музею. Так, Михайло Федорович подарував деякі власні книги бібліотеці товариства «Просвіта», серед яких і університетський примірник.

Цікавим є одеське видання «Т. Г. Шевченко. Его жизнь и поэзия» [Дод., 12] з книжкового зібрання професора філологічного факультету Бориса Олександровича Лупанова (1887-1959), що надійшло в університетську бібліотеку у 1960 р., після смерті власника. Книга надрукована у 1914 р. в типографії «Южно-Русского общества печатного дела». Ця типографія вважалася не тільки найстарішим, але й найкращим зі всіх закладів друку, що існували в Одесі. Вона була утворена на базі типографії Петра Федоровича Францова (1804-1884), відкритої 31 січня 1851 року⁹ [12, с. 129]. В типографії, створеній за новітніми поліграфічними зразками, з найбагатшим вибором шрифтів, видавалася величезна кількість чудових історичних та літературознавчих книг [4, с. 136-138]. Біля двох з половиною десятиріч типолітографське виробництво П. Ф. Францова розміщувалось у різних орендованих ним приміщеннях на Єкатерининській вулиці, поки з середини 1870-х років не розташувалось у його власному будинку на вулиці Італійській, № 20 (зараз – Пушкінська, № 18). В кінці ХІХ ст. будинок на вулиці Пушкінській разом з типографією П. Ф. Францова став власністю Південно-Руського товариства друкарської справи, утвореного у 1894 році [12, с. 132]. У новій друкарні продовжили видаватися кращі на півдні Росії за мистецьким виконанням книги. Однією з них є «Т. Г. Шевченко. Его жизнь и поэзия». На момент видання книги директором Південно-Руського товариства друкарської справи був Варфолом Анжел Анатра – потомственный почесний громадянин, член правління англійського клубу, віце-президент Одеського облікового банку, товариш голови млиново-технічного училища і розпорядник торгового дому в Одесі «Брати Анатра» (борошномельний млин); активний діяч і організатор благодійності в Одесі (він був головою Товариства взаємного страхування фабричних ремесел, членом

ревізійної комісії Товариства піклування про хворих дітей м. Одеси) [1, с. 72; 8, К. 4, Ед. хр. 9, Л. 88]. У друкарні акціонерного Південно-Руського товариства друкарської справи видавалися кращі на півдні Росії за мистецьким виконанням книги. Видання починається «Заповітом» Тараса Шевченка, а продовжує його бібліографічний нарис Костянтина Антоновича Іващенко про життя і творчість поета. Костянтин Іващенко – надвірний радник, учитель-інспектор Одеського училища «Ефруссі» (1901 р.), пізніше (до 1913 р) він займав посаду інспектора народних училищ 4-го району Херсонської губернії в Тирасполі, а в 1914 р. викладав в Одеській гімназії А. В. Горяєвої [2, с. 168; 9, с. 95]. У невеликій, але цікавій статті «Бережіть могили» Олексій Пилипович Петровський розповідає про те, як він в 1912 році побував у місті Каневі та відвідав могилу Тараса Григоровича на високому березі Дніпра. Олексій Петровський був викладачем в Одеській жіночій гімназії Л. Ф. Байєр і жіночої гімназії Ю. Шилейко і М. Ріхтер [2, с. 317]. Як свідчить видання «Вся Одеса» за 1914 р., співавтори книги К. А. Іващенко та А. Ф. Петровський проживали в Одесі і були членами Одеського педагогічного товариства взаємодопомоги¹⁰. Треба зазначити, що тираж цього видання був надрукований на користь того ж Одеського педагогічного товариства взаємодопомоги – однієї з перших професійних організацій педагогів та вихователів в Одесі (знаходилась за адресою: вул. Кузнечна, № 30)¹¹. Товариство взаємодопомоги складалося з членів обох статей, що мають по службі ставлення до справи народної освіти. Товариство надавало допомогу своїм членам у задоволенні матеріальних і духовних потреб, піклувалося про надання здешевлену медичної та юридичної допомоги, а також видавало щомісячні та одноразові безповоротні посібники у вигляді позичок [2, с. 147]. Одеське педагогічне товариство утримувалося на внески дійсних членів, а також на доходи від реалізації різних друкованих видань. Так, кошти від продажу книг «Т. Г. Шевченко. Его жизнь и поэзия», вартістю 25 копійок, призначалися для допомоги вчителям міста Одеси. На 1914 р. середньомісячний заробіток у Одесі складав 25 рублів для вчителів початкових шкіл, 75-80 рублів для вчителів гімназій.

Університетський примірник цього видання є досить рідкісним. На початку 20 ст. уряд заборонив видання більшості українських газет, закрили майже всі клуби,

товариства та видавництва. Не можна було публічно користуватися українською мовою, співати пісні тощо. Вершиною зневаги до України стала заборона святкування 100-річчя з дня народження Шевченка. Однак, попри всі заборони видання вийшло в світ і продовжило багатовікові традиції благодійності в Україні.

Шевченкіана не раз ставала предметом вивчення філологів, істориків і мистецтвознавців. Однак дана проблематика є багатогранною і представляється невичерпною. На наш погляд, книжкова Шевченкіана Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова заслуговує на особливу увагу. Проаналізовані нами книги з фондів Наукової бібліотеки є не тільки найціннішими біографічними та бібліографічними джерелами для вивчення особистості й творчості Тараса Шевченка, а й історії української літератури загалом. Ці примірники книг є яскравими представниками епохи, які мають культурно-історичну цінність. Вони виступають мовчазними свідками, що нагадують нам історію Одеси і, водночас, складають її культурне надбання.

Ілюстрації до тексту.

Примітки

¹ Платон Симиренко образився на Т. Шевченку, відмовчувався на його листи. 15 травня 1860 року Тарас Шевченко в листі до Варфоломея Шевченка з гіркою писав про П.Ф. Симиренка: «Я йому після «Кобзаря» уже двічі писав, а він мені ані тельня! Хай собі сердиться, коли в нього така сердита натура». «Конфлікт» між поетом і меценатом дав підстави багатьом дослідникам творчості Шевченка несправедливо твердити, що Платон Симиренко «негативно ставився до діяльності Тараса Шевченка» [5].

² Український етнограф, фольклорист, антрополог і археолог Федір Кіндратович Вовк (Волков) (псевд.: Кондратович Ф., Сірко Ф. ; 1847-1918) та український громадський і культурний діяч, видавець, редактор, публіцист Антін Ляхоцький (псевд.: Ляхоцький Кузьма, Кузьма і Сірко (спільно з Ф. Вовком), Олександр Куртієв ; 1853-1918) – упорядники зарубіжних українських видань творів Т.Г. Шевченка, в тому числі «Кобзаря» (Женева, 1878), де вміщено безцензурні твори поета.

³ Оксана Степанівна Коваленко (у заміжжі – Сорока) – подруга дитинства Тараса Шевченка, перше кохання поета. Малий Тарас ріс у дружбі з Оксаною. 1829 року вони розлучилися назавжди, коли 15-річний Шевченко виїхав з Кирилівки до Вільна. 30 січня 1840 року Оксана Коваленко вийшла заміж за кріпака із сусіднього села Пединівки Карпа Миколайовича Сороку, який теж належав Павлові Енгельгардту [6, с. 74-78, 218].

⁴ Народився Юхим Фесенко 1 квітня 1850 року в селі Головеньки на Чернігівщині. У 1870 р., приїхавши до Одеси, Ю. Фесенко прийшов до найстарішої одеської типографії Францова, якою керував на той час його син Емануїл Петрович. Невдовзі він став компаньоном Францова, а ще через деякий час вирішує відкрити власну справу.

⁵ У 1883 р. в будинку Маврокордато на Грецькій вулиці відбулося відкриття друкарні Ю. Фесенко. Справи пішли успішно. Фесенко бачив перспективи розвитку, в разі потреби помірно ризикував і вдало користувався можливостями отримати більші замовлення і розширити справу. Невдовзі друкарня переїздить у двоповерховий будинок на Рішельєвській, 47. Поступово Фесенко докуповує нове обладнання, добудовує третій поверх. На початку ХХ століття типографія Ю. І. Фесенко стає найвідомішим видавництвом

Одеси. Її продукція входить тисячними тиражами і добре розповсюджується. Видавництво Фесенка знають по всій Російській імперії. Його продукція отримує 4 нагородні медалі на іноземних виставках [4, с.131-147].

⁶ Емським указом 1876 р., серед інших обмежень «ярижка» (на шкоду системам із змінами в абетці) була оголошена обов'язковою до застосування для українського друку в царській Росії (щоб «не было допускаемо никаких отступлений от общепринятого русского правописания»), що було однією з причин її відторгнення національно орієнтованими колами. У Петербурзькій Академії наук піднімалося питання про неспроможність «Ярижки», зокрема в прийнятій (в лютому 1903 р.) громадськими зборами Академії доповідній записці спеціальної комісії на чолі з академіком Ф. Коршем «Про скасування обмежень малоруського друкованого слова». Після 1905 «Ярижка» вийшла з ужитку [11, с. 813-814].

⁷ У 1881 р. була опублікована його перша невелика праця про Т. Г. Шевченка «Кое что о Шевченке. (Народное предание о погребении Шевченка. Свидание его с М. Щепкиным)», яка стала початком його шевченкіани. Адже М. Комаров був першим бібліографом творів Т. Г. Шевченка та праць про нього.

⁸ Витоки одеської «Просвіти» - в діяльності одеської української «Громади». Діяла вона з 1870-х років під проводом історика Леоніда Смоленського – випускника історико-філологічного факультету Київського університету. На хвилі революційних подій 25 листопада 1905 року було створено «Українське товариство «Просвіта» в Одесі». Тоді ж затвердили статут організації. Головою Товариства обрали лікаря Івана Луценка, заступником голови – Сергія Шелухіна. До правління Товариства увійшли Ф. Гаврилко, М. Клименко, Л. Ковальчук, І. Липа, Д. Сігаревич, О. Фісак, О. Фісун та ін. Всього в організації було 158 членів. Лави поповнювались новими членами і одним з них був правознавець Михайло Комаров (1844-1913). На цьому етапі діяльності просвітяни діяли відповідно до статуту, тобто «допомагали культурно-просвітницькому розвитку українського народу в Одесі». Найвагомим здобутком «Просвіти» стало видання українських газет «Народна справа» і «Вісті», які нажалі проіснували не довго. Вже в резолюції від 31 березня 1908 року одеський генерал-губернатор Іван Миколайович Толмачов заборонив використання «малоросійського наречія» на засіданнях Товариства, а згодом в 1909 році заборонив і саме Товариство.

⁹ П. Ф. Францов був викликаний з Санкт-Петербурга і призначений генерал-губернатором М. С. Воронцовим на посаду першого завідувача міською друкарнею. Друкарня мала у своєму розпорядженні великий набір шрифтів, як власних, так і виписаних «від Плюшара» - відомого петербурзького видавця і друкаря середини ХІХ століття. Друкована продукція типографії включала в себе різного роду звіти, каталоги, а також велика кількість книг і брошур на багатьох європейських мовах [12, с. 128-132].

¹⁰ У числі правління Одеського педагогічного товариства взаємодопомоги на 1914 р. були: голова – Корш А. В.; товариський представник – Юргенсон Ф. К.; члени: Сосновський Н. В., Вандрачек Г. Н. (він же секретар), Бабічев Ф. А. (він же скарбник), Маліновська А. І., Степанов Т. С., Циммерман П. А., Шилейко Ю. А., Алімов В. І., Петровський А. Ф., Цомакіон Б. Ф., Орбінського А. В.; кандидати в члени правління: Горьев А. В., Вулодімо І. Х., Іващенко К. А. [2, с. 147].

¹¹ Педагогічне товариство взаємної допомоги в Петербурзі, Педагогічне товариство при Московському університеті, педагогічні товариства в Казані, Орлі, Ризі, Одесі, Томську та інших містах утворені наприкінці ХІХ - початку ХХ ст. Організації взаємодопомоги – це об'єднання благодійні, оскільки надавали матеріальне сприяння нужденним. Але, в теж час, організації взаємодопомоги були першими легальними професійними об'єднаннями [13].

Список використаної літератури

1. *Боханов А. Н.* Деловая элита России 1914 г. [Текст] / А. Н. Боханов. – М. : ИРИ, 1994. – 272 с.
2. *Вся Одесса : адресная и справочная книга всей Одессы с отделом Одесский уезд на 1914 г.* [Текст]. – Год издания 4-й. – Одесса : изд. «Одесские новости» ; тип. «Порядок», 1914. – [4], 64, XXVIII, 188, [2], VI, 319, [3], 487, [1] с., 424 стб., 116, 3-16, [4] с.
3. *Закіпна Г. В.* Кобзар [Електронний ресурс] / Г. В. Закіпна // Режим доступу : <http://www.glasweb.com/index.php/programs/74/archive/2677/pmodekalend>. - Загол. з екрану [03. 09. 2014].
4. *Закіпна Г. В.* Перший український друкар Одеси [Текст] / Г. В. Закіпна // Дім князя Гагаріна : збірник наукових статей і публікацій / Одеський літературний музей. – Вип. 3. Ч. І. – Одеса : ЗАТ «Пласке», 2004. – 264 с., іл.

5. Жадько В. «Батьку, батьку Кіндрате, що ти тут наробив!» [Електронний ресурс] / В. Жадько // Українська літературна газета. - № 10 (120) 23 травня 2014 року // Режим доступу : <http://www.litgazeta.com.ua/node/4941>. – Загол. з екрану [03. 09. 2014].
6. Жур П. Літо перше [Текст] / П. Жур. – К. : Дніпро, 1979. – 278 с.
7. Міяковський В. Павло Іванович Зайцев (Спогади і спостереження) [Текст] : недруковане й забуте (громадські рухи дев'ятнадцятого сторіччя, новітня українська література) / В. Міяковський. – Нью-Йорк. – 1984. – С. 202-224.
8. Ноткина О. Ю., Фельдман В. С. Благотворительность в Одессе с 1895 г. по 1916 г. [Текст] / О. Ю. Ноткина, В. С. Фельдман // Архив В. С. Фельдмана и О. Ю. Ноткиной. Картон 4. № 9. Л. 88.
9. Памятная книжка (адрес-календарь) Херсонской губернии за 1901 год / Составлена Херсонским Губернским Правлением. – Херсон : тип. Херсонского Губернского Правления, 1901. – XXXIX, [1], 32, [2] с.
10. Панченко В. «Ложа» Нарбута [Електронний ресурс] / В. Панченко // «Український тиждень» // Режим доступу : <http://tyzhden.ua/History/112656/PrintView>. - Загол. з екрану [03. 09. 2014].
11. Півторак Г. П. Ярижка [Текст] / Г. П. Півторак // Українська мова : енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – К. : вид-во «Укр. енцикл.», 2004. – С. 813-814.
12. Плесская-Зебольд Э. Г. Одесские немцы, 1803-1920 [Текст] / Э. Г. Плесская-Зебольд ; Ин-т германских и восточноевропейских исследований. – Одесса : «ТЄС», 1999. – 520 с. : ил.
13. Общества педагогические и просветительные [Електронний ресурс] // Режим доступа : <http://www.ped.vslovar.ru/1247.html>. – Загл. с экрана [03. 09. 2014].

References

1. Bokhanov A. N. Delovaya elita Rossii 1914 g. [The business elite of Russia of 1914]. Moscow, 1994, 272 p.
2. Vsyia Odessa : adresnaya i spravochnaya kniga vsej Odessy s otделom Odesskiy uезд na 1914 g. [All Odesa: address directory of all Odesa with the part Odesa uyezd for 1914]. Odesa, 1914, [4], 64, XXVIII, 188, [2], VI, 319, [3], 487, [1] p., 424 col., 116, 3-16, [4] p.
3. Zakipna H. V. Kobzar [Kobzar]. Available at: <http://www.glasweb.com/index.php/programs/74/archive/2677/pmodekalend> (accessed 3 September 2014).
4. Zakipna H. V. Pershyi ukrayinskyi drukar Odessy [The first Ukrainian printer in Odesa]. *Dim knyazia Naharina : zbirnyk naukovykh statei i publikatsii*. Odesa, 2004, no. 3, p. I, 264 p., ill.
5. Zhadko V. «Batku, batku Kíndrate, shcho ti tut narobiv!» [Father, Father Kindrate that you are done!]. *Ukráínska líteraturna gazeta*. 2014, no. 10 (120). Available at: <http://www.litgazeta.com.ua/node/4941> (accessed 3 September 2014).
6. Zhur P. Líto pershe [Summer first]. Kiev, 1979, 278 p.
7. Míyakovskiy V. Pavlo Ívanovich Zaytsev (Spogadi í sposterezhennya) [Pavel Ivanovich Zaitsev (Memories and observation)]. New York, 1984, p. 202-224.
8. Notkyna O. Yu., Feldman V. S. Blagotvoritelnost v Odессе s 1895 g. po 1916 g. [Charity in Odesa from 1895 till 1916]. *Arkhiv V. S. Feldmana I O. Yu. Notkinoy [Scientific library of Odesa I. I. Mechnikov National University. V. S. Feldman's and O. Yu. Notkina arkhiv]*, K. 4. no. 9. p. 88.

9. Pamyatnaya knizhka (adres-kalendar) Khersonskoy gubernii za 1901 god [Memorandum-book and calendar of Kherson guberniya for 1901]. Kherson, 1901. 1901. – XXXIX, [1], 32, [2] p.
10. Panchenko V. «Lozha» Narbuta [«The Lodge» Narbuta]. *Ukrainskiy tizhden*. Available at: <http://tyzhden.ua/History/112656/PrintView> (accessed 3 September 2014).
11. Pivtorak H. P. Yaryzhka [Yaryzhka]. *Ukrainska mova : entsyklopediia*. Kiev, 2004, p. 813-814.
12. Plesskaya-Zebold E. H. Odesskye nemtsy, 1803-1920 [Odesa Germans]. Odesa, 1999, 520 p. : ill.
13. Obshchestva pedagogicheskiye i prosvetitelnyye [Pedagogical and educational society]. Available at: <http://www.ped.vslovar.ru/1247.html> (accessed 3 September 2014).

Додаток

1. Шевченко Т. Г. Кобзарь / Тараса Шевченка; коштом Платона Семеренка. – С. Петербург : в друкарні П. А. Куліша, 1860. – [6], 244, [2] с., 1 арк. портр. (**6/31093**).
2. Шевченко Т. Г. Кобзар / Тараса Шевченка ; Вступ. ст. С-о [Ф. Вовка] ; упоряд.: А. Ляхоцький, Ф. Вовк]. – Ч. 1. – Женева : печатня «Громади», 1878. – XXI, [2], 24-126, II, [2] с. – Мініатюр. вид. (75x50 мм) (**30-a/5712**).
3. Зайцев П. Оксана. Перше кохання Шевченка / Павло Зайцев, [худ. Г. І. Нарбут]. – Київ : печатня вид. Товариства «Друкар», 1918. – 31, [1] с. (**29-a/196**).
4. Т. Г. Шевченко в отзывах о нем иностранной печати / Составил и издал А. Т-ый [О. О. Андрієвський]. – Одесса : тип. «Новор. Телеграфа», 1879. – 56 с. (**6/33185**).
5. Поминки Тараса Григорьевича Шевченка 25-го февраля 1879 года в Одессе / Сост. А. Т. [А. Андриевский]. – Доход от этого издания поступает в капитал на основание в память Т. Г. Шевченка народной школы его имени. – Одесса : тип. «Новор. Телеграф», 1879. – 63, [1] с. (**29-a/51**).
6. [Андриевский А.]. Памяти Тараса Григорьевича Шевченка (по поводу 40-летия со дня его смерти) / А. Т-ый [Андриевский А.]. – Одесса : тип. Одесского листка, 1901. – 9 с. – Отд. отт. из: «Одесский листок», 1901, № 22-23 (**6/33165**).
7. [Андриевский А.]. Поминки Т. Г. Шевченко в «Южном Обозрении», 25-го и 26-го февраля 1901 г. / А-р [Андриевский А.]. – [Одесса : тип. Исакович и Бейленсон, 1901]. – 8 с. (**6/35269**).
8. Андриевский А. Поминки Т. Шевченка в русской печати в 40-ю годовщину его смерти (26.ІІ.1901 р.) / А. Андриевский. – Одесса, 1902. – 33, [1] с. : ил – Отд. отт. из: «Южно-русский альманах», 1902 (**29-a/42**).
9. Шевченко Т. Г. Москалева крыныця : поэма / Т. Г. Шевченко. – Одесса : типо-хромолитографія Е. И. Фесенко, 1889. – 18 с. (**30-a/2198**).
10. Шевченко Т. Г. Назар Стодоля : малоросійская дія / Т. Г. Шевченко. – Одесса : тип. Е. И. Фесенко, 1889. – 64 с. (**30-a/2219; Терещенко/50**).
11. Т. Шевченко в литературе и искусстве : библиографический указатель материалов для изучения жизни и произведений Т. Шевченка / составил М. Комаров. – Одесса : тип. Е. И. Фесенко, 1903. – 140 с. (**29-a/122**).
12. Т. Г. Шевченко. Его жизнь и поэзия (К 100 летн. юбилею со дня рожд. поэта). – Издание в пользу Одесского Педагогического О-ва взаимопомощи. – [Одесса : тип. Акционерного Южно-русского Общества Печатного Дела, 1914]. – 79, [3] с., 3 арк. іл. (**Луцанов/519**).

А. В. Великодная,

ведущий библиотекарь Научной библиотеки

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
ул. Преображенская, 24, г. Одесса, 65082, Украина
Тел. (0482) 34 77 89

РЕДКИЕ И ЦЕННЫЕ ИЗДАНИЯ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ ШЕВЧЕНКИНИАНЫ

Аннотация

Статья посвящена книжной Шевченкиниане в фондах Научной библиотеки Одесского национального университета имени И. И. Мечникова. Проанализированы редкие и ценные издания университетской Шевченкинианы конца XIX – начала XX вв., среди которых отдельную группу составляют одесские издания.

Ключевые слова: Шевченкиниана, Научная библиотека, Кобзарь, редкие и ценные издания, одесские издания.

A. V. Velikodnaya,
the Odessa Mechnikov University
24, Preobragenskaya St., Odessa, 65082, Ukraine
Тел. (0482) 34 77 89

RARE AND VALUABLE EDITIONS UNIVERSITY SHEVCHENKINIANY

Summary

The article is devoted to the book Shevchenkiniane funds Scientific library of the Odesa I. I. Mechnikov National University. Analyzed rare and valuable editions of the university Shevchenkiniany late XIX – early XX centuries, among which a separate group of Odessa edition.

Keywords: Shevchenkiniana, Scientific Library, Kobzar, rare and valuable editions, Odessa edition.